

NOVES CONSIDERACIONS SOBRE EL POBLAMENT IBÈRIC DEL PLA DE BARCELONA *

Xavier Gimeno Pascual

El problema de l'ocupació del territori del Pla de Barcelona a l'època anterior a la fundació augústea de Colonia Barcino ha estat tractat en moltes ocasions des de diferents supòsits i punts de vista més o menys afortunats. Hom pot dir, en general, que s'han vingut plantejant amb preferència els problemes referents a l'existència d'una «Barcelona» anterior a la fundació colonial i d'una possible continuïtat en la seva història; problemes que s'orientaren cap a l'estudi dels vestigis prerromans i llur interpretació, i cap a la possibilitat d'existència d'una fundació romana preaugústea a Montjuïc. Els estudis més recents —destaquem-ne els de I. Rodà i de J. N. Bonneville¹— aporten ja uns plantejaments crítics respecte a la línia tradicional de la investigació. Aquest treball vol tan sols aportar una possibilitat més d'enfocar les dades ja conegudes, que seran considerades des del punt de vista de l'organització espacial del territori, si bé som conscients de les reiteracions que en un tema com aquest es faran inevitables.

Quant a la delimitació topogràfica de l'espai a considerar, s'hauria

* Aquest treball resumeix els primers capítols de la memòria de llicenciatura de l'autor, llegida al juny de 1980 a la Universitat Complutense de Madrid, i dirigida per J. M. Blázquez. Voldria fer constar el meu agraïment a quantes persones em facilitaren aleshores el treball, i especialment a I. Rodà, J. O. Granados, i J. de la Vega.

de trobar com objecte, com Pla de Barcelona en sentit ampli, una unitat definida per determinats trets paisatgístics comuns i homogenis. És difícil entreveure —ja que tota la documentació dona el punt de vista fora— els esquemes de percepció espacial dels laietans, o suposar-hi línies o eixos de relació, poblats-costa en paral·lel, de xarxa de poblats, etc. Hem de veure per això, com a punt de partida, quines línies poden definir una unitat espacial visualment ben emmarcada, i definir-la a més amb un criteri més aviat ample que en tot cas pugui proporcionar un excés d'elements més que una mancança. I, d'altra banda, una unitat on les dades geogràfiques i ecològiques —compresa l'ecologia humana— fossin homogènies. Considerarem aleshores com Pla tot el conjunt d'unitats de paisatge compreses entre la línia d'elevacions costeres —Collcerola principalment— i la de la pròpia costa, entre els punts d'intersecció d'ambdues, és a dir, els massisos de Montgat i de Garraf.

L'espai així definit és estructurat doncs per una successió d'unitats morfològiques paral·leles a la costa, i modelades —el que ho defineix geogràficament com a tal pla— pels dipòsits dels cursos baixos del Besòs i del Llobregat, elements així integradors i fonamentals, a més, com a doble factor de comunicació amb l'interior².

La línia de costa, situada quelcom més cap a l'interior que en l'actualitat, vorejant els afloraments miocènics³, veuria dificultades les condicions portuàries per l'acció marina de deposició, però no amb la importància que hom ha volgut suposar a vegades⁴. La textura

¹ Fonamentalment RODÀ, I., «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana», *CAHC* XVII, 1977, pp. 47-92, o BONNEVILLE, J. N., «Aux origines de Barcino romaine (Barcelone)», *REA* LXXX, 1978, pp. 37-68.

² Aquestes unitats foren: a) Serralada de Collcerola, o bloc de materials paleòzoics; b) corredor Sarrià-Horta; c) Serra de la Rovira i formacions homogènies; d) glacià recolzat a la Serra de la Rovira (creiem que efectivament es tracta d'un glacià. Cf. TRICART, J., «Cônes rocheux, pédiments, glacià», *Ann. Géog.* 443, 1972) i, a la zona del Llobregat, terrasses; e) línia d'elevacions costeres miocenes corresponent a una línia de falla (Montjuïc, Tàber); f) morfologies planes dels dipòsits recents, fluvials o marins. Cf. GIMENO, J., «La fundación de Barcino. Aspectos espaciales, paisajísticos y perceptivos», *Quaderns d'Història de Barcelona*, I, en premsa.

³ VILA, P., *Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps*, Barcelona, 1974. *Id.*, «La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat», *CAHC* XVII, 1977, pp. 17-24.

⁴ Efectivament, el corrent de longshore té el seu efecte, però on realment es manifesta és a la costa nord-pirenaica, on el volum dels materials rodànics, junt amb l'efecte de dic del Pirineu, donen unes formacions morfològiques cla-

d'aquesta zona, així com l'entollament relatiu dels sòls, són deguts més aviat a l'acció pròpiament fluvial afavorida per l'efecte de barrera de l'estructura terciària. Tanmateix, la vida dels laietans és fonamentalment terrestre, i només tindríem aquí una incidència sobre un factor de comunicació o recepció exterior.

El paisatge vegetal, abandonant la idea del bosc climàtic primitiu després degradat⁵, pot estructurar-se, aproximadament, a partir de formacions relictas i del medi morfoclimàtic, en una successió de geosistemes anant des de formacions arbòries a la Serralada —pi (*pinus halepensis*), roure (*quercus pyrenaica*) i alzina (*quercus ilex*)— alternades amb matoll —àrees properes a les ocupades⁶—, fins a les herbàcies sobre les zones baixes entollades, de junqueres i canyes en progressiva dessecació; al glacis, estructura fonamental des del punt de vista de l'ocupació humana, cal suposar-hi l'alternància d'una prolongació de l'alzina, formacions de matoll i herbàcies, i paisatge agrícola⁷.

Cronològicament, considerarem que no hi ha cap transformació del medi o del paisatge digna d'esment fins a la fundació de la colònia⁸, les possibles penetracions prerromanes o republicanes, deixant la forma d'ocupació sensiblement invariable i essent el de la fundació el moment històric que manifesta sens dubte l'únic canvi apreciable

res. El cas de Catalunya, i per tant del Pla de Barcelona, ofereix unes condicions gairebé oposades a les anteriors, i no existeix en l'antigor cap «dic» capaç de retenir els escassos materials aportats pels rius, el Besòs en el nostre cas. Quant al Llobregat, el procés de formació del delta es clàssic. Diferent torna a ésser el cas de la costa al sud de l'Ebre, on el corrent troba ja un aport important de materials, i on tornem a trobar topònims geogràfics equivalents als de les formacions nord-pirenaiques. Cf. TRICART, J., *Carte géomorphologique* 1/25000. Dep. Aude. f. 3-4. Narbonne. Sup. RPSO s.f.

⁵ BERTRAND, G., «L'Archéologie du Paysage» dans la perspective de l'écologie historique», *Caesarodunum* 13, 1978, pp. 132-138.

⁶ El matoll podria ocupar tanmateix extensions considerables, sobretot en aquest vessant de solana de la Serralada. Notem que els motius de la degradació són molts i mai no es dona una climacitat completa dels geosistemes.

⁷ Totes aquestes formacions vindrien més o menys estructurades en altitud. Per als relictas actuals, VILA, P., *op. cit.* i *id.*, «El Barcelonès i Barcelona ciutat», a *Geografia general de Catalunya*, dirigida per J. Solé Sabarís, Barcelona, 1975.

⁸ Sense considerar aquí, és clar, les pròpies transformacions morfoclimàtiques o l'assentament que hom pot anomenar ibèric datable versemblantment a l'Edat del Ferro. Cf. BOSCH GIMPERA, P., *Assaig de reconstitució de l'etnologia de Catalunya*, Barcelona, 1922, *passim*.

que dóna lloc a una regió urbana des del punt de vista romà, si bé de fet no fos més que una materialització necessària del desenvolupament ja existent de les estructures.

El Pla de Barcelona, com hom sap, s'inclou dins de la regió dels laietans, que comprèn presumiblement la banda costera i la depressió prelitoral entre el Llobregat i el Tordera⁹. Llur cultura, com s'ha dit també en diverses ocasions, pot ésser considerada integrada dins un conjunt més ampli de cultures més o menys desenvolupades de la costa mediterrània. Podem destacar-ne aquí com a trets una economia agrícola de base cerealista que utilitzaria les terres del Pla i de la qual són principal testimoni les sitges¹⁰; i també una diversificació d'activitats pròpia d'una relació intensa amb altres pobles: així, la pesca, artesanía, comerç, etc.¹¹, i àdhuc l'existència d'una amonedació.

⁹ Cf. BARBIERI, G., «Iacetani, Lacetani e Laetani», *Athenaeum* XXI, 1943. Prova de localitzar a partir de les dades lingüístiques i epigràfiques. Per a una problemàtica general sobre aquests pobles, cf. BOSCH GIMPERA, *op. cit.*; *id.*, *Etnologia de la Península Ibérica*, Madrid, 1932.

¹⁰ Sembla existir una desestimació d'aquestes sitges en determinat moment, —cf. MALUQUER, J., «Panorama económico de la Primera Edad del Hierro», *Estudios de Economía Antigua de la Península Ibérica*, Barcelona, 1968, pp. 61-79— encara que no s'ha d'entendre com a total ja que les sitges es segueixen utilitzant posteriorment —cf. GRANADOS, J. O., «El poblado layetano del Turó de la Rovira. En torno al iberismo en el Llano de Barcelona», *CAHC* XVII, 1977, pp. 33-45 (pp. 39-40). S'ha interpretat com un signe de canvis econòmics —de producció— i socials. Tenint en compte la posterior utilització d'alguns d'ells i la coincidència de les dates de la desestimació (cf. GRANADOS, *op. cit.*, p. 39) i la primera penetració romana, podríem apuntar a unes noves possibilitats donades pel nou contacte que induís una reestructuració de l'activitat comercial. Opinió que tanmateix requereix una major comprovació basada en l'estudi sistemàtic dels materials.

¹¹ Existeix efectivament material relacionable amb la pesca: Cf. GRANADOS, J. O., *CAHC* XVII, 1977, p. 43. Quant a la terrisseria, és abundosa, tant local com importada: Cf. BALIL, A., «El poblado layetano del turó de Can Oliver en Cerdanyola», *A Esp A* XXV, 1952. BARBERÀ FARRÀS, J., *et al.*, «El poblado prerromano del turó de Can Olivé de Sardanyola (Barcelona)», *Ampurias* XXII-XXIII, 1960-1961, i XXIV, 1962; *id.*, *et al.*, «Primeros resultados de las excavaciones en el poblado de la Penya del Moro en Sant Just Desvern (Barcelona)», *XIV CNA. BERGADÀ MURIA, E.*, *El poblado ibérico de Santa Cruz de Olorde (Molins de Rei)*, Molins de Rei, 1975; GRANADOS, *CAHC* XVII, 1977, etc. Quant a la metallúrgia, és apreciable una preeminència del treball del ferro sobre el del coure o el bronze: Cf. SERRA RÀFOLS, J. de C., «Notes sobre la indústria del ferro a Catalunya abans de la romanització. Comunicació a la I Reunió de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica», *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 5, 1968, pp. 9-21. (SERRA RÀFOLS, *La industria del Ferro*, pp. 20-21.)

Dades numismàtiques ¹²

Intuir el caràcter o l'amplada de la circulació monetària a una època o regió com és la laietana comporta gairebé un cert risc i no gaires arguments demostratius sòlids ¹³. Així i tot, podem imaginar una determinada situació basant-nos en diversos factors referents a troballes arqueològiques, accessibilitat regional, etc. Hem d'indicar que, malgrat tenir en compte les limitacions cronològiques de les diverses emissions, serem més elàstics amb elles que el que requerrà un estudi pròpiament numismàtic, ja que no és aquest el nostre propòsit. Considerarem com una unitat el període des de l'any 300 a.C. fins al segle I, i quan diem que una moneda «circula» entenem que ha circulat o ha jugat un cert paper econòmic en una època anterior a August. A més, la cessació d'una determinada emissió no implicarà necessàriament que la moneda emesa deixi de circular ¹⁴.

Així, podem pensar que en una època anterior a August circulen, a la regió laietana:

a) Les dracmes emporitanes i les monedes emparentades amb elles: dracmes d'imitació, divisors, etc. Aquesta moneda, des de l'any 300 a.C. fins al 40 a.C. —segons cronologia de Guadàn— presenta una evolució on s'observen una fase d'afirmació superant i substituint en el comerç colonial la dracma de Rhode; una etapa d'hegemonia i prestigi dins d'un àrea de difusió considerable, i finalment, com a conseqüència de les guerres púniques i la subsegüent aparició del denari, una fase d'adaptació al nou sistema més competitiu que

¹² La interpretació del numerari tocant el nostre tema ha estat orientada generalment fins ara cap a consideracions de caràcter epigràfic referents als orígens de la ciutat de Barcino. Prescindirem aquí de tal discussió.

¹³ Cf. els estudis continguts a *Symposium Numismático de Barcelona, 1979* (= SNB). Sobretot per a la nostra època: COLLANTES, E., «La circulación monetaria en Hispania en el período romano-republicano». A més, BOST, J. P., CAMPO, M., GURT, J. M., «La circulación monetaria en Hispania durante el período romano-imperial: problemática y conclusiones generales». CAMPO, M., GRANADOS, J. O., «Aproximación a la circulación monetaria en Colonia Barcino», etc., que poden tenir interès per problemes relacionats —circulacions residuals, etc.— i generals.

¹⁴ AMORÓS, J., *Les monedes emporitanes anteriors a les dracmes*, Gabinet Numismàtic de Catalunya, sèrie A, núm. 3, 1933 (= AMORÓS, *Les Monedes*), pp. 5-7. LLUÍS I NAVAS, J., *Las cuestiones legales sobre la amonedación peninsular en la Edad Antigua*, Madrid, 1953 (= LLUÍS, *Cuestiones legales*) y los trabajos citados del SNB, 1979.

acabaria substituint-la¹⁵. Durant l'etapa d'expansió arriba per això a ésser la moneda de més prestigi de la regió, si bé existeixen diversos moments d'avenç o retrocés. La difusió té lloc principalment tot el llarg de la costa —cap al sud— i a l'interior¹⁶, regions ambdues on l'esmentat prestigi donarà lloc a les anomenades dracmes d'imitació, sobretot a la regió ilergeta¹⁷ que ensems les difon entre altres pobles¹⁸. En aquesta situació hom pot pensar que la regió laietana, la banda costera, constitueix sens dubte l'àrea de difusió més immediata d'aquesta moneda. És probable també que circulés millor la dracma emporitana que les d'imitació, i que, donades la proximitat i condicions regionals, no foren ací emeses dracmes d'imitació.

b) La moneda púnica, principalment la d'origen ebusità, indicativa d'un comerç actiu i de la qual podem assenyalar que, deixant a part la pròpia Eivissa, és en la regió laietana on hi ha la densitat més gran de troballes¹⁹. Això plantejaria altres problemes més amplis, però ens limitarem aquí a esmentar la importància de la presència púnica que competiria amb l'emporitana o la complementària²⁰.

c) La moneda de bronze ibèrica²¹, que presenta problemes diferents pel fet que s'emet a la regió. Tocant a la circulació, les troballes arqueològiques i les condicions generals de la circulació monetària de l'època permeten suposar la presència de la moneda local i a

¹⁵ Seguim preferentment GUADAN, A. M., «Las monedas de plata de Emporion y Rhode», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, XII, 1955-1956 y XIII, 1957-1958. També RIPOLL, E., NUIX, J. M., VILLARONGA, L., «Circulación monetaria en Emporion», SNB, 1979.

¹⁶ AMORÓS, J., *Las dracmes emporitanas*, Gabinet Numismàtic de Catalunya, sèrie A, núm. 2, 1933, pp. 44-45. *Id.*, «Algunas cuestiones complementarias de la Numismática Emporitana», *Anales de la Universidad de Barcelona*, 1941-1942 (= AMORÓS, *Cuestiones complementarias*), pp. 109-110, fig. p. 111. COLLANTES, E., SNB. RICHARD, «La circulation des monnaies pre-augustéennes en Languedoc-Roussillon», SNB, 1979.

¹⁷ GUADAN, A. M., *Las leyendas ibéricas de las dracmas de imitación emporitanas*, Madrid, 1956, cap. IV, pp. 61 y ss.

¹⁸ AMORÓS, *Cuestiones complementarias*, cap. IV, pp. 109 i ss.

¹⁹ CAMPO, M., *Las monedas de Ebusus*, Barcelona, 1976, pp. 63 i ss., tab. pp. 82-83.

²⁰ Cf. GIMENO RUA, F., «Alcune riflessioni sulle origini e sulla natura della moneta ibérica», *Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini*, LXXIX, 1977, pp. 7-43 (= GIMENO, *Alcune riflessioni*).

²¹ Amb els caràcters ibèrics. L'anomenen ibèrica per comoditat i per tradició, malgrat actualment aquest terme estigui en discussió. Cf. GIMENO RUA, F., «Problemática de la Numismática hispánica en la Antigüedad», *Cuadernos de Numismática* 5, 1978, pp. 18-33 (= GIMENO, *Problemática*).

més les de ceques veïnes, de les quals destaquen com a més rellevants el grup d'Iltirta, Ausescen, Cose, Untica.

Quant a l'emissió, hi ha a la regió tres epígrafs²² que corresponen a dos tipus de centres emissors:

— L'epígraf *laiescen*, genitiu que es refereix tan sols a la tribu dels *laietans*, sense poder-se identificar amb cap ceca determinada²³.

— Dos epígrafs urbans, *Baitolo* i *Ilduro*, corresponents a centres coneguts, *oppida romans*, que poden considerar-se com ceques dins mateix de la regió laietana.

Existeix doncs una encunyació regional i dues locals a la mateixa regió. El problema és aleshores el sistema de coexistència d'ambdós tipus d'emissió; problema la resolució del qual ens proporcionaria dades d'interès per conèixer l'organització política dels laietans²⁴.

Considerem en primer lloc les d'epígraf *laiescen*. Cronològicament poden situar-se des de la primera meitat del segle III a.C. fins l'any 45 a.C.²⁵, representant aleshores una amonedació constant durant un interval de temps prou prolongat que inclouria gairebé la totalitat de l'interval de les emissions ibèriques, i en el qual presenta una evolució estilística d'acord amb les fases observables en la moneda ibèrica en general²⁶.

²² Prescindim ací, com es prescindeix també a altres estudis (BONNEVILLE, *op. cit.*, per exemple) del epígraf *Lauro*, corresponent a una ceca situada al Vallès i propera al Besós, pel fet de no ésser costera, malgrat això en realitat sigui només una convenció, i per la seva escassa rellevància. De totes maneres no ens suposa problemes, ja que els resultats obtinguts per *Baitolo* són perfectament aplicables a *Lauro* des del nostre punt de vista.

²³ Cf. GIMENO RUA, F., *Aportación al estudio de las monedas de Laie*, Barcelona, 1950 (= GIMENO, *Aportación*).

²⁴ El problema més important que hem trobat és que, si bé la ceca *Laiescen* està ben estudiada per F. Gimeno —*Aportación*; *id.*, «Un interesante ejemplo de Laie», *Numisma* 4, 1952, pp. 23 i ss; *id.*, «Avance de orientaciones para la clasificación de monedas ibéricas», *Numisma* 15, 1955, pp. 9 i ss.; *id.*, «El problema del aunicquismo ibérico», en col. con LLUÍS i NAVAS, *Numisma* 11, 1954, pp. 9 i ss.— no succeix el mateix amb les de *Baitolo* i *Ilduro*. Ens basarem, doncs, donades les limitacions d'aquest treball, en una simple inserció de les monedes, les escasses que hom pot conèixer sense aprofundir-hi. El conjunt més extens de fotografies a VILLARONGA, L., «Sistematización del Numerario Ibérico del grupo Centro-Catalán», *Acta Numismática* IV, 1974, pp. 15-63 i GUADAN, A. M., *La Moneda Ibérica*, Madrid, 1980, pp. 127, 128, 134, 135.

²⁵ Determinada a GIMENO, *Aportación*. Cap al 214-200 a.C. Actualment s'ha de modificar segons els treballs més recents del mateix autor. Cf. GIMENO, *Alcune riflessioni*.

²⁶ GIMENO, *Alcune riflessioni*, pp. 25-26.

D'altra banda, el coneixement del lloc on s'elabora aquesta moneda regional *laiescen* ens donaria l'existència d'un centre econòmic suficientment important i central com per emetre una moneda estatal vàlida per a tota la regió. Respecte a aquest punt, podem dir amb tota probabilitat que un tal centre no existeix²⁷. I no existeix en quant el concepte de ceca per aquesta mena d'amonedació no s'ha d'interpretar en sentit absolut i no respon sempre a una localització única, sinó que, d'acord amb les necessitats o circumstàncies de cada moment històric o econòmic, neixen i desapareixen; poden àdhuc coexistir diversos tallers monetaris dins de la mateixa tribu que és qui es constitueix com a entitat emissora. Aquest fet, en contrast amb l'amonedació de tipus romà on les ceques són ciutats ben definides responents al fet d'ésser la ciutat l'unitat política fonamental per a Roma, unitat que es vol anomenar en la moneda com a instrument d'afirmació del poder polític, estaria d'acord amb un concepte anterior al de ciutadà: hom vol anomenar ací la tribu, i la moneda es fabrica al lloc que més convé a la tribu en cada circumstància. Aquest fet pot semblar estrany o en tot cas la tribu laietana singular, però és un fet que sembla constatar-se també a Cose²⁸, on poden apreciar-se, a més, als epígrafs mateixos certes diversitats (*KoSE*, *KeSE*, *KESSE*) relacionables amb tal característica, i probablement també, aleshores, a altres ceques encara per comprovar.

Podem pensar doncs en l'existència d'una emissió corresponent a un «estat» o tribu laietana, l'encunyació o fabricació de la qual no pot situar-se a una ceca fixa sinó a diversos llocs variables segons els temps o els paràmetres circumstancials de cada moment.

Falta per saber ara quin paper poden tenir les emissions de *Baitolo* i *Ilduro* en aquest conjunt. Per això haurem de plantejar necessàriament, en primer lloc, la cronologia de tals emissions, i també, ja que es tracta de ceques identificades, comprovar, mitjançant l'arqueologia, la cronologia i la importància d'ambdues ciutats a l'època prerromana i republicana. Trobarem ací més dificultats ja que no existeixen estudis monogràfics d'aquestes ceques²⁹. A *Baitolo* la qüestió es presenta

²⁷ Cf. GIMENO, *Numisma*, 1955, p. 16. LLUÍS, *Cuestiones legales*, pp. 23-42. GIMENO I LLUÍS, *Numisma*, 1954, on es dedueix a partir de característiques evolutives, estilístiques, metrologicals, etc.

²⁸ GIMENO RUA, F., «La ceca de Kese. Sistemática y ordenación de sus materiales», *Numisma*, 1960, pp. 9-105 (pp. 93-98) i *Numisma*, 1968, pp. 9-228 (p. 37) i cf. nota anterior.

²⁹ Tan sols a GIMENO I LLUÍS, *Numisma*, 1954, es plantegen dues solucions diverses:

més clara: segons el sistema cronològic proposat per F. Gimeno³⁰, totes les peces que hem pogut observar³¹ poden situar-se en una època tardana, d'estil preciosista o estilitzat. Hom pot suposar doncs la intervenció romana, l'intent de fundar una unitat urbana a la costa, i no a les elevacions, que esdevindria la futura Baetulo i que per això mateix —caldria potser aprofundir millor sobre la fórmula— presentaria una mena d'autonomia, una manifestació de la qual fóra aleshores l'amonedació pròpia amb tipus indígena.

El problema és més complicat a *Ilduro* —localitzat al poblat de Burriach, a l'actual terme de Cabrera de Mataró— on hom troba emissions, sembla, des d'una data molt primerenca. Amb tot, seguint la nomenclatura de Villaronga³², sembla que les primeres emissions poden classificar-se, des del punt de vista epigràfic, en el que anomena «primer grup ausetà», passant després les posteriors a formar part del «grup centre-català» on inclou també les de *laiescen* i de *Baitolo*. Això podria esmentar-nos possiblement una vinculació d'*Ilduro* amb una altra tribu, la dels ausetans, almenys en un moment inicial, podent fins i tot relacionar-se la pretesa autonomia amb aquesta peculiaritat; no essent això més que una hipòtesi a comprovar. Ara bé, el que no ofereix cap dubte és el fet que els epígrafs no es refereixen a tribus o entitats d'aquesta mena, ja que sembla cert que mentre les terminacions *-scen* corresponen a les tribus, les *-o* indiquen ciutats o llocs concrets.

Si tot això és cert, no podem plantejar doncs una preeminència d'*Ilduro* i *Baitolo* dins de la Laietania, sinó tan sols uns fets accidentals avalats d'altra banda per l'escassa importància quantitativa de llurs amonedacions. A més, hem de comptar amb les dades de l'arqueologia. En primer lloc, *Baetulo*, segons els estudis més recents³³, és una fundació *ex novo* datada cap a l'any 100 a.C. a partir de la ceràmica i altres troballes, manifestant un creixement notable tan

a) Ciutats autònomes.

b) Es tracta de variacions sense importància.

Suposen de totes maneres una preponderància de *Laiescen*, de la tribu, que seria qui tindria capacitat per a concedir el dret a l'encunyació.

³⁰ GIMENO, *Numisma*, 1955, *Ibid.*, *Alcune riflessioni*.

³¹ VIVES I ESCUDERO, *La Moneda Hispánica*, Madrid, 1926, lám. XXI. Recentment VILLARONGA, *Acta Numismática* IV, 1974. GUADAN, A. M., *La Moneda Ibérica*, Madrid, 1980, pp. 134-135.

³² VILLARONGA, L., «Sistematización del Numerario Ibérico del grupo Ausetano», *Acta Numismática* III, 1973. *Ibid.*, *op. cit.*

³³ GUITART I DURAN, J., *Baetulo*, Badalona, 1976. Conclusió.

sols des de l'època d'August. Això concorda perfectament amb els fets proposats a partir de la numismàtica; i quant a l'epígraf ibèric de les monedes, pot explicar-se satisfactòriament per les tendències generals de l'època i el caràcter esmentat dels laietans en llurs relacions amb Roma. Correspondria doncs a una primera urbanització republicana dins la pròpia unitat regional, amb una forta participació de l'element indígena que originàriament habitaria els poblats dels vessants.

Quant a *Ilduro*, la fundació romana sembla ésser coetània a la de *Baetulo*³⁴. A més dels fets numismàtics esmentats, el problema es complica quelcom més per l'existència del poblament preexistent d'*Ilduro* identificat a Burriach, que suposaria un trasllat de topònim, de població, etc. No ens detindrem en aquest tema que no s'inclou dins la nostra regió, però sí cal esmentar que el cas ofereix un paral·lel interessant al problema dels orígens de *Barcino*. Hom pot intuir, en referència a l'amonedació a la regió, que en un moment primerenc *Ilduro* fos un poblament d'una certa importància —avalada també per l'entitat del seu urbanisme— la situació política del qual podria relacionar-se amb un possible lligam amb els ausetans. La fundació romana, de l'any 100 a.C., vindria lligada potser amb aquest mateix o amb altres factors, però fou mantenint la personalitat que en època més tardana, la immediatament anterior a August, seria parella a la de *Baetulo*. En tals condicions regionals tindria lloc la fundació de *Barcino*.

En resum, podem considerar, doncs:

a) La ceca o emissió *laiescen* és la més rellevant i de més tradició i expressa l'entitat econòmica o política de la regió. Encara que d'altra banda no arriba a tenir la importància d'altres ceques ibèriques com les veïnes *Cose*, *Arse* o el grup d'*Illirta* de volum i extensió molt més grans. Seria, respecte a aquestes, una ceca de segon grau, fet que hom pot relacionar amb la presència major aquí de la dracma emporitana i la moneda ebusitana.

b) Les ceques locals, autònomes, independents o no, són de llargada encara menor que la regional *laiescen*. Com a monedes, llur caràcter és exclusivament local i llur volum més reduït. Tot això concorda amb les suposicions fetes³⁵.

³⁴ RIBAS I BERTRAN, M., *El poblament d'Ilduro*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1952. *Id.*, *Els orígens de Mataró*, Mataró, 1964.

³⁵ Quant al problema moltes vegades tractat de l'existència de dues dracmes d'imitació emporitana amb la llegenda *Barceno*, ha estat sempre d'interpre-

Dades de l'hàbitat

Considerarem com a característiques principals, en primer lloc, que l'activitat econòmica de base cerealista exigeix un determinat espai econòmic que es resol allà on es troben millors condicions, el Pla, l'ocupació del qual serà així necessària. Ara bé, d'altra banda l'hàbitat es presenta concentrat en poblats que, probablement per factors de reminiscència, es situen a llocs mitjanament elevats, els turons, adoptant una disposició de cinturó entorn del Pla i relacionada amb l'estructura de les vies fluvials.

Existeixen diferències de tota mena pel que fa a la investigació i notícies sobre els poblats, per la qual cosa en principi els considerarem tots vàlids mentre no hi hagi demostracions clares del contrari; d'altra banda no hi veiem inconvenient, almenys des del nostre punt de vista.

Quant a la localització i densitat de la població, s'han proposat diverses hipòtesis ³⁶ fonamentades en diverses consideracions i sistemes de càlcul, no cal dir que probabilístic —prenent aquest terme en la seva accepció més ampla. Podem acceptar la hipòtesi d'una regió a bastança poblada i activa en general, d'acord amb llurs condicions econòmiques i geogràfiques ³⁷, de les quals hom pot pensar versemblantment que el Pla hi participa de manera destacada.

Jaciments arqueològics. Abans d'obtenir conclusions hem de fer una relació cartogràfica dels elements de base. Comptem amb molts

tació dubtosa, i actualment hom pot acceptar la tesi de GUADAN, A. M., *Las leyendas ibéricas en las dracmas de imitación emporitanas*, Madrid, 1956, p. 93. Llegenda 18. També *id.*, *Las Monedas de Plata de Emporion y Rhode*, Catàleg, p. 321, *op. cit.* seguida d'altres autors, referent a la localització de la tal *Barceno* no a Barcelona sinó a la costa del Llevant valenciana, tant per l'ambivalència de l'epígraf com per Part de les esmentades dracmes. D'altra banda, hem vist com resultava estranya una emissió d'aquestes característiques a una regió com la laietana.

³⁶ Cf. SERRA RÀFOLS, J. de C., «Sobre el poblamiento del Maresme o Costa del Levante en época anterromana», *Ampurias* IV, 1942. MARTÍN TOBIÁS, «Poblamiento layetano en el Maresme. Síntesis de un estudio general», VII CNA, 1960. BONNEVILLE, *REA* LXXX, 1978.

³⁷ No creiem la hipòtesi d'un Pla de Barcelona despoblada en relació amb la resta de la Laietania per:

a) La contradicció evident de les condicions del medi físic.

b) Els estudis que ho consideren es basen principalment en la diferència de dades arqueològiques trobades al Pla i al Maresme, diferència que resulta sobretot de la existent actualment en les condicions d'excavació.

treballs monogràfics dedicats a aquests jaciments³⁸, com també són moltes les diferències en les condicions de les troballes, suposicions, i fins i tot les publicacions. Ens limitarem aleshores a anomenar-los, esmentant llur bibliografia corresponent i indicant o comentant tan sols les dades que ens puguin ésser útils, així com la localització en cas convenient. Procurarem seguir per a la descripció, d'acord amb la disposició topogràfica dels poblats, una ordenació segons una línia des del turó de Montgat cap al S.O.

a) Poblats

1) TURÓ DE MONTGAT. Hom localitza diverses troballes que per llur composició i situació semblen correspondre a un poblat.

Bibl. ALMAGRO, M. SERRA RÀFOLS, J. de C., *Carta Arqueològica de España*. Barcelona, Madrid, 1945 (= *Carta*), p. 143.

2) TURÓ DE CAN BOSCÀ o d'EN FOLCS. Badalona.

Bibl. ALMAGRO, *Carta*, p. 51. SERRA RÀFOLS, J. de C., *Forma Conventus Tarraconensis, I, Baetulo-Blanda*, Barcelona, 1928 (= SERRA RÀFOLS, *Forma*), p. 24. CASTILLO, A., «La Costa Brava en la Antigüedad», *Ampurias I*, 1939, pp. 186-267 (p. 200). SERRA RÀFOLS, J. de C., «Sobre el poblamiento del Maresme o costa del Levante en época anterromana», *Ampurias IV*, 1952, pp. 69-110 (p. 90). COLOMINAS ROCA, J., «Llocs d'habitació ibèrics de la costa del Llevant», *Anuari III*, 1927-1931, pp. 41-55 (p. 49). JUNYENT, E. BALDALLOU, V., «Estudio de una casa ibérica en el poblado de Màs Boscà», *Príncipe de Viana* 126-127, 1972, pp. 5-68.

3) TURÓ DE LES MALESES. Badalona.

Bibl. CASTILLO, A., *Ampurias I*, 1939. SERRA RÀFOLS, J. de C., *Ampurias IV*, 1942. SERRA RÀFOLS, J. de C., *Forma*, p. 28. COLOMINAS, *Anuari III*, 1927, p. 49.

4) TURÓ DE PENJA BOCS. Badalona.

Bibl. ALMAGRO, *Carta*, p. 53.

5) CASTELL RUF. Hom coneix l'existència. Es tracta d'un turó aïllat avançat de Collcerola sobre el Vallès en la regió del Besós.

³⁸ Una relació detallada d'aquests vestigis fou realitzada per I. Rodà (*Cf.* RODÀ, *CAHC XVII*, 1977) per al terme municipal de Barcelona l'any 1974. Ja que considerem ací altres limitacions i l'existència d'alguna notícia més actual, hi afegirem alguns dades, encara que poques.

Bibl. SERRA RÀFOLS, *Ampurias* IV, 1942. CASTILLO, A., *Ampurias* I, 1939. SERRA RÀFOLS, *Forma*, p. 42. COLOMINAS, *Anuari* III, 1927.

6) PUIG CASTELLAR, Santa Coloma de Gramanet. Al marge esquerre del Besós, domina el Pla en els voltants de Baetulo.

Bibl. SAGARRA, F., «Descubrimientos arqueológicos en Puig Castellar», *BRABL* III, 1906, pp. 88-91. COLOMINAS, *Anuari* III, 1927, pp. 43 i ss. SERRA RÀFOLS, *Forma*, pp. 19-23. ALMAGRO, *Carta*, pp. 183-193. MARTÍNEZ HUALDE, A., *El poblado ibérico de Puig Castellar*. Informació, Santa Coloma de Gramanet, 1957. MARTÍNEZ HUALDE, A., «Excavacions dels anys 1956-1958», *Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica* XXIV, 1966. VEGA, J. de la, «Nuevo punto de vista del sistema defensivo de Puig Castellar», *Mediterrània*, 1965.

7) TURÓ DE CAN OLIVÉ. Cerdanyola. Situat en el vessant vallsà de la Serralada i dominant el pas del Besós al marge dret. Quant a cronologia, apareixen dos fases diferenciades de poblament: una inicial, que comprèn aproximadament des del 450 a.C. fins al 330 a.C., i una altra posterior durant els segles III a i a.C., separades per un interval en el qual es deshabita, si bé sense senyals de violència ni decadència.

Bibl. BALIL, A., «El poblado layetano del Turó de Can Oliver en Cerdanyola», *A Esp. A* XXV, 1952. BARBERÀ, J., *et al.*, «El poblado prerromano del Turó de Can Olivé de Cerdanyola (Barcelona)», *Ampurias* XXII-XXIII, 1960-1961, i XXIV, 1962.

8) TURÓ DE MONTCADA. En el terme de Montcada, sobre una elevació que domina el Portell. Trobat durant una campanya d'exploració del turó i destruït en la mateixa campanya, no s'en conserven restes.

Bibl. ALMAGRO, *Carta*, p. 138.

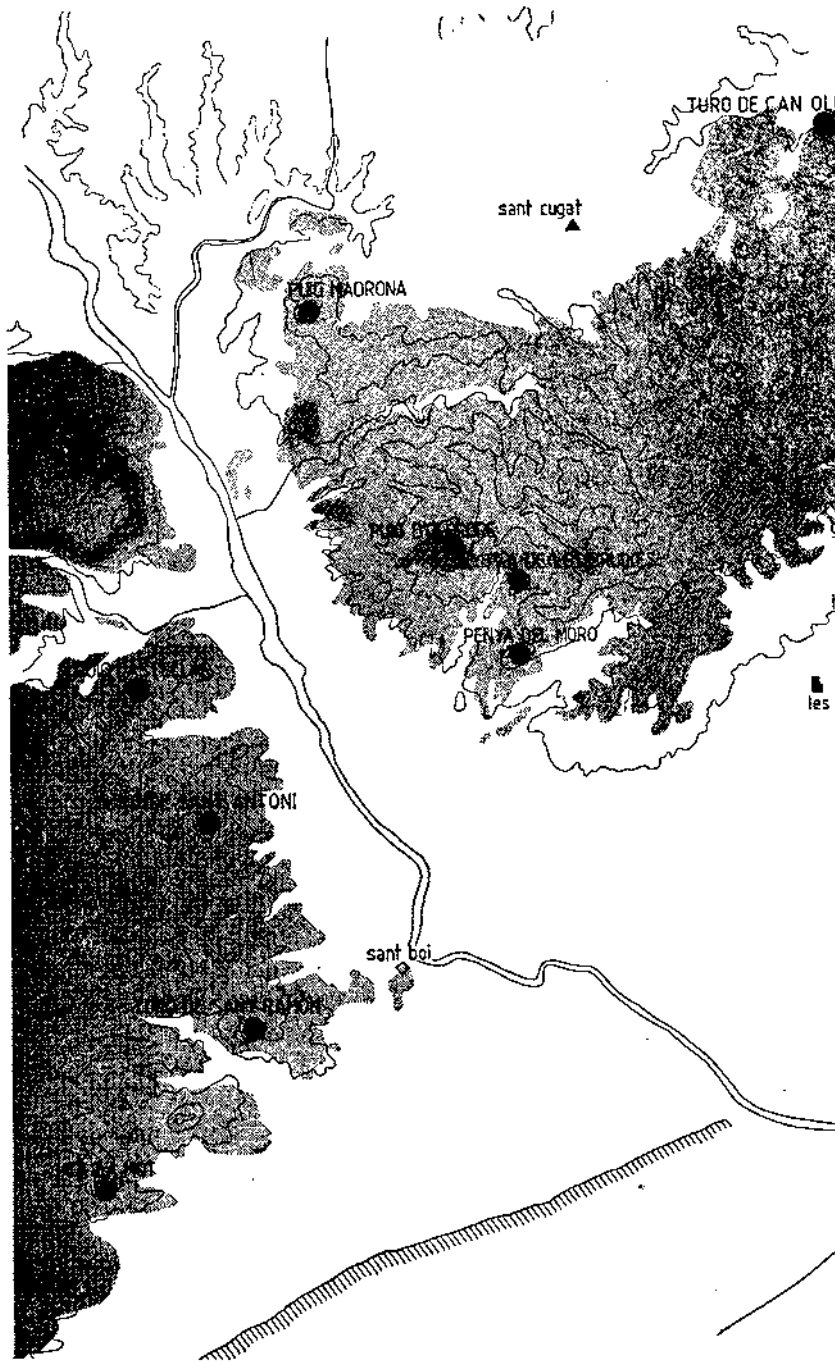
9) TURÓ DE SANT MIQUEL. Montornés. L'ocupació es data en una fase, en els segles III i II a.C.

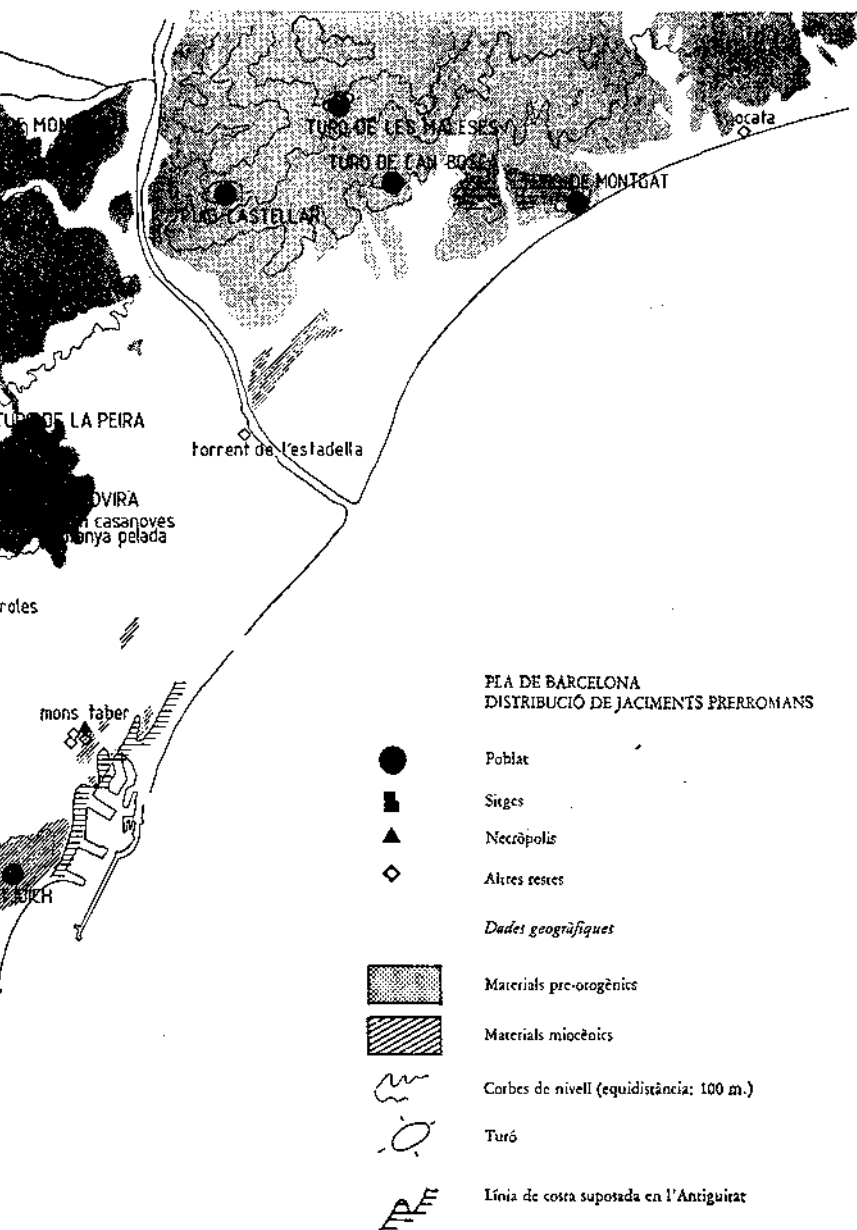
Bibl. ALMAGRO, *Carta*, p. 145. SERRA RÀFOLS, *Ampurias* IV, 1942.

10) TURÓ DE LA PEIRA. Poblament suposat partint de la posició geogràfica, certament molt favorable, i de la toponímia.

Bibl. RODÀ, I., «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana», *CAHC* XVII, 1977, pp. 47-92.

11) TURÓ DE LA ROVIRA. Constitueix un dels poblats millor

0 2 4 6 8 10 km

coneguts i també més extensos ensems que d'ocupació més constant. Presenta un urbanisme de graella rodejat per una muralla que sembla inspirar-se en el model grec present a Ullastret. Quant a cronologia, apareixen totes les fases des del segle v o iv fins al segle i a.C. en què es va produint una despoblació molt gradualment.

Bibl. ALMAGRO, *Carta*, pp. 59 i ss. COLOMINAS ROCA, J., «El poblado ibérico del Turó de la Rovira», *Ampurias* VII-VIII, 1945-1946. GRANADOS, J. O., «El poblado layetano del Turó de la Rovira. En torno al iberismo en el Llano de Barcelona», *CAHC* XVII, 1977, pp. 33-45. *Ibid.*, «Cerámicas de barniz negro procedentes del poblado layetano del Turó de la Rovira (Barcelona)», *CAHC* XVII, 1977, pp. 99-116. RODÀ, I., *CAHC* XVII, 1977. VEGA, J., «Documentos para la Carta Arqueológica del Llano de Barcelona», *Mediterrània* 10, 1977, pp. 9-44.

12) EL PUTXET. Suposat a partir d'alguns indicis.

Bibl. PALLARÉS, F., «La topografía e le origini di Barcellona romana», *RSL* XXXVI, 1970, pp. 63-102. «La topografía i els orígens de Barcelona romana», *CAHC* XVI, 1975, pp. 5-48 (p. 9). Hi neguen l'existència: VEGA, J., *Mediterrània* 10, 1977. BONNEVILLE, J. N., «Aux origines de Barcino romaine (Barcelone)», *REA* LXXX, 1978, pp. 37-68.

13) MONTJUÏC. Suposat a partir de la situació i algunes restes en els voltants, hom el relaciona tradicionalment amb l'origen de la ciutat de Barcino³⁹. Segons el nostre parer, i d'acord amb els principis esmentats, considerem difícil un trasllat d'una ciutat romana amb bones condicions portuàries cap a una que no en té, així com una fundació, encara que fos republicana, en un lloc com el suposat⁴⁰. Quant al poblat ibèric, podem veure-hi factors importants a favor: morfologia, no validesa de l'absència de restes gràcies a la construcció del castell, accessibilitat respecte al Pla i al Delta del Llobregat, presència de restes en els voltants (Magòria,

³⁹ La discussió derivada del trasllat d'una possible dualitat toponímica a l'existència d'un nucli romanitzat a Montjuïc i un altre al Tàber ha portat una teoria amb diverses interpretacions —Serra Ràfols, Pallarés, Mariner, Rodà— fins a la contestació de Bonneville que dubta de l'existència d'un nucli ibèric i nega la del republicà (*Cf.* BONNEVILLE, *REA* LXXX, *passim*, amb referències als altres estudis).

⁴⁰ Efectivament, el penjant considerable d'alguns sectors de l'actual cementiri del S.O. —encara que no es coneix l'emplaçament exacte de les troballes— i la probable existència d'un poblat laietà al cim fan dificultosa la hipòtesi de la fundació romana.

Port, Estadi) i densitat general de l'ocupació. En contra, si bé menys consistents, no hi manquen tampoc els arguments: aïllament respecte al conjunt compacte dels poblats de Collcerola, possible morfologia vegetal i hidrografia. Ens inclinem, doncs, per la presència d'un hàbitat prerromà amb reserves.

Bibl. GRANADOS, J. O., *CAHC* XVII, 1977, o. 33-45. MALUQUER, J., «Nuevos datos para el estudio del comercio prerromano en el Mediterráneo Occidental», *Pyrenae* 2, 1966. PERICOT, L., «La pre-Barcelona», *CAHC* III, 1962, pp. 21-36. RODÀ, I., *CAHC* XVII, 1977. SERRA RAÏOLS, J. de C., *La destrucció de les sitges d'època ibèrica*, Mataró, 1949. DURAN I SANPERE, A., *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, Barcelona, 1972. GRANADOS, J. O., *Barcelona de la prehistòria a la romanització*, Barcelona. SERRA RAÏOLS, J. de C., «Los orígenes de una ciudad», VII CNA, *Sevilla* 1963, Zaragoza, 1964. *Id.*, «Sobre els orígens de Barcelona», *Miscel·lània Fontseré*, 1961. *Id.*, «Los orígenes de la ciudad», *CAHC* VII, 1965. TARRADELL, M., «Barcelona antiga», *Enciclopedia Catalana Aedos*, Barcelona, 1975. ALMAGRO, *Carta*. BALIL, A., «La exedra romana de Montjuich (Barcelona)», *Ampurias* XVII-XVIII, 1955-1956. *Id.*, *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, Madrid, 1964. BONNEVILLE, J. N., *REA* LXXX, 1978. TARRADELL, M., «Sobre el poblamiento romano en el Pla de Barcelona», *CAHC* XVII, 1977, pp. 93-97.

14) PENYA DEL MORO. Sant Just Desvern. Relacionat amb la Conca del Llobregat. L'habitació, segons els resultats més recents, es divideix en diverses fases, de les quals hom ha identificat una del 550 al 500 a.C. i una altra del 425 al 325 a.C.

Bibl. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., «La Penya del Moro de Sant Just Desvern (Barcelona). Resum de les campanyes 1972 a 1976», *Informació Arqueològica* 27-28, 1978. BARBERÀ FARRÀS i SANMARTÍ GRECO, E., «Primeros resultados de las excavaciones en el poblado de la Penya del Moro en Sant Just Desvern (Barcelona)», XIV CNA, *Vitoria*, 1975. BARBERÀ FARRÀS, J., MORRAL, E., SANMARTÍ, E., «La Penya del Moro de San Just Desvern (Barcelona)», *Quaderns de Treball, Departament de Prehistòria i Arqueologia, Universitat Autònoma de Barcelona* 1, 1977. MARTÍNEZ RIERA, «La Penya del Moro, Sant Just Desvern», *I Congreso Arqueológico de Marruecos Español*, Tetuán 1954-1955. PASCUAL GUASCH, R., i BARBERÀ FARRÀS, J., «Las excavaciones del instituto en el poblado prerromano de la Penya del Moro en Sant Just Desvern (Barcelona)», *Infors*

mació *Arqueològica* 13, enero-abril, 1974. BALIL, A., «Una nueva estación prerromana en el llano de Barcelona: el poblado layetano de la Peña del Moro en Sant Just Desvern», *Ampurias* XVII-XVIII, 1955-1956.

15) PLA DE LES BRUIXES. Molins de Rei. Proper a l'anterior.

Bibl. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., *Informació Arqueològica* 27-28, 1978.

16) PUIG D'OLORDE. Santa Creu d'Ordre. Hom coneix escasses restes d'habitacions i de muralla, a més d'activitats industrials als entorns. Degué ésser abandonat a principis del segle II a.C.

Bibl. BALIL, A., «El poblado layetano de Puig d'Ordre», *A Esp A* XXV, 1952. BERGADÀ MURIA, E., *Poblado ibérico de Santa Cruz de Ordre, (Molins de Rei)*, Molins de Rei, 1975. GRANADOS, J. O., *Informació Arqueològica* 26, enero-abril, 1978. RODÀ, I., *CAHC* XVII, 1977.

17) PUIG MADRONA. Papiol. Orientat cap a la depressió prelitoral.

Bibl. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., *Informació Arqueològica* 27-28, 1978.

18) PUIG CASTELLAR. Sant Vicenç dels Horts.

Bibl. RIPOLL PERELLÓ, E., BARBERÀ FARRÀS, J., LLONGUERAS CAMPAÑA, M., «Poblado de Puig Castellar (San Vicente dels Horts. Barcelona)», *Excavaciones Arqueológicas en España* 40, 1962.

19) TURÓ DE SANT ANTONI. Santa Coloma de Cervelló.

Bibl. BALIL, A., *A Esp A* XXV, 1952. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., *Informació Arqueològica* 26, 1978.

20) TURÓ DE SANT RAMON. Viladecans. Ja en relació amb el Delta.

Bibl. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., *Informació Arqueològica* 27-28, 1978.

21) CA LA MOT. Gavà.

Bibl. BARBERÀ FARRÀS, J., SANMARTÍ GRECO, E., *XIV CNA, Vitoria* 1975. BARBERÀ FARRÀS, J., MATA, E., *Informació Arqueològica* 27-28, 1978.

Hom pot apreciar, doncs, sobre aquesta cartografia la disposició esmentada dels poblats, proporcionant els turons la morfologia paisatgística requerida per les necessitats econòmiques i culturals de la població. Les pròpies formes de l'urbanisme a tots ells, les instal·lacions escassament defensives —més aviat delimitatives—, i l'existència d'es-

tabliments econòmics rellevants fora dels poblats vénen a ésser exponents d'una situació determinada, que contrasta amb la observable a ciutats com Olerdola —el cas de la qual ve a expressar una organització global diferent—, i que pot relacionar-se amb l'adaptació, sense problemes explícits, a la forma romana ortogonal d'organització de l'espai⁴¹.

b) Altres vestigis

Si bé nucli fonamental d'habitació, el poblat no és l'única forma d'ocupació del territori; n'existeixen d'altres de gran interès. L'activitat cerealista defineix clarament una relació estreta entre el poblat i l'espai econòmic que constitueix el Pla i indueix en aquest una ocupació que es manifesta en una de les principals unitats d'establiment, les sitges. Aquestes sitges són realment abundants, i es troben no solament en els poblats o llurs immediacions sinó al mateix Pla, a vegades lluny fins i tot dels nuclis: tant a les parts baixes dels vessants com a altres llocs corresponents generalment al glacis. Els conjunts de sitges coneguts fins ara són:

- 1) Probables però no ben clars en el Turó de Montgat.
- 2) A Horta, prop del Turó de la Rovira, una sitja i restes de murs.
- 3) Notícies d'una sitja al Putxet.
- 4) Conjunt de Can Batllori, a Les Corts, un dels més significatius. Es troba al centre del glacis, en el camí hipotètic de la Serralada de Colliçerola fins a Montjuïc, i constitueix un dels conjunts més extensos i de major volum de troballes⁴².

⁴¹ Cf. RIMBERT, S., *Les paysages urbains*, París, 1973, pp. 30 i ss. La idea fonamental consisteix en la contraposició psicològica i perceptiva de la disposició circular, característica d'un moment cultural més primitiu, i l'organització ortogonal corresponent a un estadi més avançat. La seva significació ací és rellevant (hom pot comparar la morfologia d'aquests poblats amb els de la cultura dels castres per exemple) i hom pot suposar en els laietans una forma espiritual reminiscent d'un estadi primitiu, que correspondria a la idea d'ocupació del turó, relacionada potser amb una necessitat efectiva de defensa, pròpia d'un moment anterior ja superat gràcies a llurs pròpies normes de vida, relacions amb els colonitzadors, etc., passant a una altra fase manifestada pel tipus d'urbanisme, l'activitat comercial i l'ocupació del Pla.

⁴² Hom ha esmentat en alguna ocasió la possibilitat que les sitges fossin posteriors. No existeixen encara estudis exhaustius sinó parcials dels materials.

- 5) Sitges de l'Estadi de Montjuïc.
- 6) Sitges de Magòria o del Barri del Port⁴³.

L'activitat pescaire defineix també una relació espacial anàloga entre el poblat i la costa. Hom hi troba materials tant als poblats mateixos —com el Turó de la Rovira— com a diversos llocs del Pla i de la costa, entre els quals cal esmentar el propi Mont Tàber: el qual hom podria relacionar potser amb la hipòtesi de l'existència ací d'un poblat. Pel que hem dit respecte a la localització dels poblats, aquesta hipòtesi sembla inversemblant; ara bé, la pesca com a activitat requereix un mínim d'instal·lació, i més en el cas d'una població que coneix l'activitat marinera dels colonitzadors. Cal aleshores suposar l'existència, encara que es tracti d'establiments petits o fins i tot mancats de construccions, que estarien situades probablement a aquells llocs on el sòl ofereix la màxima consistència, és a dir, els afloraments miocènics com és el cas del Tàber. Sembla innegable aleshores l'existència d'una relació d'aquesta mena entre els poblats i la costa, donada la distribució cartogràfica dels materials apareguts junt amb el procedent segur de les sitges, que ens permet suposar la presència de tals instal·lacions a la pròpia costa.

Quant a l'activitat industrial, hom pot constatar sense gaire dificultat un fet anàleg. A més d'algunes restes als propis poblats, sota els nivells de diverses vil·les romanes situades al Pla apareixen nivells més antics que corresponen generalment a instal·lacions d'aquest tipus⁴⁴. Els casos més significatius són sens dubte els de l'estació d'Ocata i Sant Boi del Llobregat, i hom pot suposar-ne altres d'aquest mateix tipus o similar per la presència de troballes incertes, conjunts de ceràmiques o instruments a diversos llocs dels vessants de la Serralada de la Rovira o del mateix Pla. Hom pot destacar:

Tanmateix, hom pot afirmar actualment —VERRIE, F. P., SOL, J., ADROER, A. M., RODÀ, I., «Actividades arqueológicas del Museo de Historia de la Ciudad en los últimos cinco años (1966-1970)», XII CNA, Jaén 1971, Zaragoza, 1973, pp. 777-782 (pp. 777-778)— que existeix ceràmica campaniana B i sigillata aretina que es remunten a una època anterior, almenys en alguna de llurs fases, al segle I a.C. Cf. també GRANADOS, J. O., «Un vaso de cerámica corintia con decoración a molde hallado en la necrópolis romana de Las Cortes, Barcelona», BSAA 43, 1977; RODÀ, CAHC XVII, 1977.

⁴³ La descripció i bibliografia sobre tots ells, cf. RODÀ, CAHC XVII, 1977.

⁴⁴ SERRA RÀFOLS, J. de C., «Estratos ibéricos debajo de las villas romanas de la Costa Catalana», VII CNA, Barcelona, 1960. *Ibid.*, La indústria del ferro.

- 1) Muntanya Pelada: Ceràmica.
- 2) Can Gomis: Recinte tardà i ceràmica.
- 3) Horta: Restes de Ceràmica.
- 4) Molí del Torrent de l'Estadella: Moneda ibèrica.
- 5) Troballes del Mont Tàber: Làpida i bronze monetiforme del Call; monedes d'Eusti, ceràmiques.
- 6) Turó de Monteroles: Ceràmica ⁴⁵.
- 7) Montjuïc. El Port: Ceràmica de tipologia variada: incises, emporitanes, campanianes, àtica.
- 8) Can Casanoves: Ceràmica.
- 9) Sant Genís dels Agudells: Ceràmica.

Les necròpolis són també unitats situades fora dels poblats, generalment a la vora d'ells encara que no sempre; però de tota manera, les necròpolis no interessen directament al nostre tema.

Finalment, hem d'esmentar una possible estructura viària o proto-viària de gran interès, composta d'uns camins alguns dels quals ha identificat J. de la Vega ⁴⁶. Hom observa principalment unes línies que, convergents en els pasos de la Serralada pels rius, descriuen arcs de diferents amplades —els identificats serien dos, passant respectivament pel corredor Sarrià-Horta i per la Travessera— i un altre sistema, derivat d'aquest, de línies de la mateixa direcció però confluents al Tàber, que segurament hauria de suposar-se per això, com a sistema, posterior a la fundació de la ciutat encara que algun dels camins, individualment, pogués referir-se al nostre moment.

Aquest sistema de paral·lelisme distorsionat per la importància dels eixos fluvials —transformant-se així en concentrisme— i del qual dues línies reconegudes recobreixen justament el corredor i el glacis, —d'altre sembla que hom troba importants traces vorejant Montjuïc ⁴⁷—, es completaria, encara que de manera menys segura, per

⁴⁵ El Turó de Monteroles és esmentat com poblat a BARBERÀ, J., MATA, E., «La Peña del Moro de Sant Just Desvern (Barcelona). Resum de les campanyes 1972-1976», *Informació Arqueològica* 27-28, 1978, pp. 56-61. Realment la situació és idònia per a l'existència d'un poblat. Amb tot, essent aquest l'únic lloc on l'esmenta com a tal i no existint publicacions que hi facin referència, ho situem com indefinides seguint VEGA, J., «Datos para la Carta Arqueológica del Llano de Barcelona», *Mediterrània* 10, 1977, pp. 9-44.

⁴⁶ VEGA, *op. cit.*, pp. 11-14.

⁴⁷ Pertanyent a l'antic camí de València, la importància del qual és ben coneguda. VEGA, *op. cit.*, p. 10, que reconstrueix de forma prou exacta la topografia de la muntanya abans de 1929.

mitjà de camins ortogonals —només s'identifica un, i dirigit cap al Tàber— potser iniciats puntualment, en relació poblat-camí, per anar convertint-se en l'expressió de la direcció poblat-costa. En un sistema forçadament concèntric —concordant tanmateix amb els esquemes primitius—, s'originaria ja un esbós de bidireccionalitat ortogonal.

Conclusió

Dels nombrosos poblats que hom pot suposar, pocs han estat realment l'objecte d'un estudi en profunditat, i per tant de pocs podem tenir-ne dades cronològiques certes. Hom ha establert, de forma general, un interval més o menys ampli en el qual tots ells són habitats, i un moment també ampli en el qual es despoblen. Ara bé, les dades que tenim són, al nostre parer, encara que escasses, suficientment dissemblants com per poder-ne deduir diferències notables entre uns i altres, i aleshores deduïm que no hi ha cap uniformitat en llur ocupació. Aquestes diferències cronològiques no tenen tanmateix una raó d'ésser aparent, ja que tot es redueix a moviments entre llocs molt propers en l'espai i amb condicions topogràfiques i morfològiques gairebé anàlogues. A més, la inexistència de cap signe de violència en les successives despoblacions i repoblacions significaria que tals moviments tenen sempre lloc de forma natural.

D'altra banda, l'activitat econòmica es desenvolupa, de forma complexa, en el glacis i el Pla, amb la instal·lació dels establiments i camins corresponents. Cal doncs suposar que els habitants dels diversos poblats omplen un mateix espai on per força s'hi relacionen estretament. Encara que hom suposi que les sitges fossin exclusives dels habitants d'un poblat concret, fet que sembla clar en alguns casos però en altres és més dubtós, les instal·lacions de pesca, indústria o comerç, si n'hi ha, indicarien ja i per llur pròpia identitat una disposició diferent.

Una situació tal pot resoldre's o bé amb una pugna, i aleshores una necessitat de defensa, o bé amb la consideració d'un espai econòmic comú, el que sembla ésser el nostre cas. Així, hom pot suposar que els habitants dels poblats entorn del Pla no es consideressin tals d'un poblat determinat sinó d'un conjunt més ampli. Fins i tot, donades les mateixes diferències cronològiques, hom pot suposar una mobilitat de la població a l'espai, és a dir, es tracta d'una població no lligada de forma fixa a un determinat lloc d'habitació i que per

tant el canvia o substitueix segons les circumstàncies, si bé escollint sempre un lloc d'acord amb les seves necessitats urbanístiques de caràcter «tradicional»; l'elecció dels turons correspondria, doncs, només a aquest fet, i podem suposar fins i tot un trasllat primari als plans o alguna forma d'hàbitat en les pròpies instal·lacions econòmiques.

Tornem ara a reveure els fets numismàtics abans esmentats, que ens vindran a corroborar aquesta hipòtesi. Efectivament, hem vist el caràcter de l'emissió monetària, regional o tribal laietana, sense cap al·lusió a un centre urbà que hom pogués considerar com ceca estable, i amb predomini clar a la regió sobre les dues emissions urbanes existents —quant a circulació, d'altra banda, la preeminència fóra de la presència emporitana o ebusitana—; i també la idea, que sembla constatada, de diversos tallers d'encunyació que poden anar traslladant llur ubicació segons les necessitats de cada moment o, fins i tot, concebir-se ja inicialment com a tallers itinerants. Tot això indicaria, sens dubte, una vida econòmica o, àdhuc, la presència d'una entitat econòmica també de caràcter regional i sense un centre regulador fix, la rellevància i amplada de la qual és, amb tot, difícil de determinar; i probablement una unitat o mode d'organització estatal no lligada tampoc a un centre urbà determinat, sinó que hom pot observar una voluntat d'expressió d'un conjunt més ampli.

Així i tot cal admetre, com és lògic d'altra banda, el fet que alguns nuclis —el poblat del Turó de la Rovira fóra l'exemple més expressiu— tinguin una entitat més fixa enfront d'altres més «inestables» o movibles.

Hom pot suposar aleshores, per al Pla de Barcelona tal com l'hem considerat, l'assentament de l'hàbitat als turons com a forma reminiscent. Llur disposició respecte als corrents fluvials ve a complementar els factors d'elecció, i junt amb l'estructura dels camins —sembla excessiu parlar de xarxa— és ben significativa de la importància de tals eixos per a la vida econòmica.

En conjunt, tot ve a significar que, si malgrat la disposició viària es troba també quelcom influïda pels rius, la visualització de l'espai econòmic és limitada tan sols per l'eix muntanyós constituït per el bloc paleozoic. Dins d'aquest espai hi té lloc la mobilitat de l'hàbitat —per tant de la població—, la utilització del Pla com espai econòmic comú, i consegüentment la creació d'una primària infraestructura.

D'això s'infereix també la viabilitat que ofereix aquesta població per la romanització i la inclusió dins un règim econòmic de tipus

romà, així com per poder assentar-se a qualsevol nou emplaçament quan hom el vagi introduir. De fet, és possible àdhuc que en una darrera fase hom hagués tendit a un assentament en el Pla, a algun lloc més apropiat a les necessitats i d'accessibilitat més directa en relació amb l'activitat econòmica. Hi mancaria el factor de decisió o àdhuc d'organització ja que es tracta d'un canvi en el tipus d'hàbitat i d'una instal·lació en el propi centre de l'espai econòmic. Aquest factor, al nostre parer, és el que proporcionaria en realitat la colonització romana, fent possible l'abandonament gradual dels poblats i àdhuc la continuïtat observada a les factories i sitges que de tant en tant, a gairebé tots els casos, es transformen en vil·les⁴⁸. Això, així com la utilització posterior de les rodalies dels antics poblats com a necròpolis, ve a ésser un altre factor més d'una continuïtat en el moment de la romanització.

⁴⁸ Malgrat que pocs són els exemples constatats al propi Pla de Barcelona —Cf. SERRA RAFOLS, VII CNA— és un fet que es repeteix a la regió laietana. Hom pot suposar d'altra banda una continuïtat d'aquest tipus, encara que ja diferent, en altres aspectes, al primitiu nucli o factoria situat al punt culminant del Tàber, donats els vestigis posteriors, que versemblantment correspondrien, en una primera etapa de la colònia, a instal·lacions industrials o comercials, i potser a un nucli primitiu amb aquesta funció a la ciutat. Cf. BALIL, A., «Arquitectura domèstica en la Barcelona romana», *Orelania* I, 1959, pp. 125-133. DURAN I SANPERE, A., «Vestigios de la Barcelona romana en la Plaza del Rey», *Ampurias* V, 1943, pp. 53-77. *Id.*, *Noticia y guía de las excavaciones de la calle de los Condes de Barcelona*, Barcelona, 1954.